

EVALUERING AF FORSØGSPROJEKT MED TIDLIG RÅDGIVNING EFTER ADOPTIONEN (POST ADOPTION SERVICE) FAMILIESTYRELSEN

INDLEDNING

I 2006 blev der ved satspuljeforhandlingerne bevilget midler til et forsøgsprojekt (Post Adoption Services (PAS)-rådgivning), hvor adoptivfamilier fik mulighed for at modtage psykologfaglig rådgivning inden for de første tre år efter hjemtagelsen af barnet.

Baggrunden for projektet er en række problemer eller usikkerheder, der kan opstå hos adoptanter og adopterede efter hjemtagelsen – og i nogle tilfælde resten af livet for de adopterede. PAS-rådgivningen arbejder med en antagelse om, at en tidlig psykologfaglig indsats kan være medvirkende til at mindske disse problemer og derved sikre en positiv sund udvikling hos børn og deres forældre. Projektet er designet således, at rådgivningen er gratis og omfatter op til fem samtaler med en PAS-konsulent, der har psykologfaglig og adoptionsspecifik baggrund.

Familiestyrelsen er overordnet ansvarlig for projektet, men selve rådgivningen er forankret i de fem statsforvaltninger. Der er på landsplan ansat i alt 15 PAS-konsulenter. PAS-projektet er et fireårigt forsøgsprojekt, som løber i perioden 2007-2010. Der var i projektet afsat 10.8 mio. til rådgivning

For at tilvejebringe et billede af projektets virkning og effekt igangsatte Familiestyrelsen en evaluering af PAS-rådgivningen i februar 2009. Rambøll Management Consulting har fået til opgave at varetage den eksterne evaluering. Denne version af slutrapporten indeholder en opsummering af erfaringerne fra den samlede evaluering, der er gennemført fra februar 2009 til august 2010. Der er endvidere udarbejdet en længere slutevalueringsrapport, hvor der kan læses mere uddybende om både PAS-rådgivningen og evalueringen heraf.

PAS-rådgivningens formål

Familiestyrelsen iværksatte i 2007 PAS-rådgivningsprojektet med det formål at hjælpe forældre med at håndtere de udfordringer og problemstillinger, som de kan stå over for i den første tid sammen med deres adoptivbarn. Forskning og undersøgelser viser nemlig, at adopterede som gruppe har en øget risiko for psykiske lidelser og selvmord i voksenlivet.¹ Undersøgelser viser også, at det kan kræve særlige kompetencer hos – og støtte til – forældrene at sikre, at adoptivbørn får en god og tryk opvækst.² Adoption af et barn er en stor omvæltning for såvel barnet som forældrene. Mange af børnene reagerer voldsomt på grund af de omsorgssvigt, de har oplevet inden adoptionen, og adoptivforældre kan ofte føle sig usikre på deres nye rolle, især i den første tid efter hjemtagelsen. På lang sigt kan forældrenes usikkerhed føre til afmagt og tvivl på egne evner som forældre, hvilket kan betyde, at relationen til barnet problematiseres. Dette kan også resultere i, at barnet ikke får den fornødne hjælp til at bearbejde de tidlige traumer, han eller hun har været udsat for, og komme i en positiv udvikling.

PAS-projektet stræber efter at hjælpe familierne med de problematikker, de eventuelt måtte have, ved at lade fagpersoner rådgive familierne om de forhold, der kan gøre sig gældende på kort sigt i forhold til adoption. Derved håber man at kunne forebygge potentielt vidtrækkende problemer tidligt i forløbet og afværge, at børnene på længere sigt udvikler dybere vanskeligheder. I forlængelse heraf henvender PAS-rådgivningen sig til de adoptivfamilier, som inden for tre år har hjemtaget et barn. Den overordnede målsætning med PAS-rådgivningen er at ruste adoptivfamilierne til at håndtere de problematikker, der kan opstå på kortere og længere sigt, når et barn adopteres ind i en ny familie.

¹ Suicide, psychiatric illness, and social maladjustment in intercountry adoptees in Sweden: a cohort study. Anders Hjern, Frank Lindblad, Bo Vinnerljung, *THE LANCET*, vol. 360, August 10, 2002.

² Høegh, Susanne (2006): Erfaringer i psykologisk rådgivning og behandling til adoptivfamilier. Post Adoptive Services (PAS). I: *Psykologisk Pædagogisk Rådgivning*, 43. årgang nr. 1, februar 2006, s. 94.

PAS-projektet er det første statslige tilbud til adoptivforældre i Danmark om gratis psykologfaglig rådgivning efter hjemtagelsen, og er derfor unikt i sit fokus og sin ydelse.

Hvem har deltaget i PAS-rådgivningen?

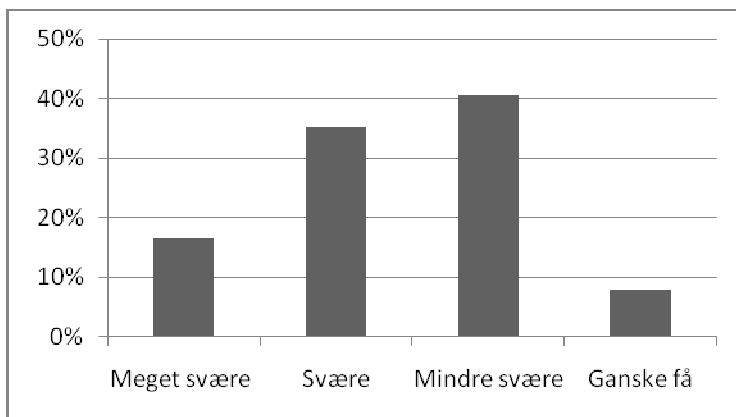
I perioden fra august 2007 til august 2010 blev der gennemført i alt 1117 PAS-rådgivningsforløb. Det anslås, at omkring 3.200 børn blev adopteret i perioden fra 2004 til 2010, hvilket giver deres adoptivforældre mulighed for at modtage rådgivning i dette projekts regi. Det betyder, at omkring 35 % af den potentielle målgruppe har gennemført et PAS-forløb.

Rådgivningen har overordnet formålet at nå bredt ud i forhold til den intenderede målgruppe. Der ses således ingen over- eller underrepræsentation af eneadoptanter eller par eller forældre, som tidligere har adopteret, i forhold til den samlede gruppe, der adopterer.

Graden af forældrenes vanskeligheder

PAS-konsulenterne har på baggrund af de enkelte rådgivningsforløb givet deres vurdering af adoptivforældrenes vanskeligheder i mødet med barnet. Det ses af grafen, at konsulenterne angiver, at halvde-

PAS-konsulenternes første vurdering af adoptivforældrenes vanskeligheder i mødet med barnet.

Kilde: Rambøll-survey med PAS-konsulenter (N=501)

len af familierne, når de påbegynder rådgivningen, har svære eller meget svære vanskeligheder i mødet med barnet. Halvdelen af familierne kan således karakteriseres som havende stort behov for rådgivningen, hvorimod rådgivningen for den anden halvdel imødekommer mindre problemer og dermed også kan fungere som et forebyggende tiltag. Dette stemmer godt overens med, at projektet også sigter mod at have en forebyggende effekt.

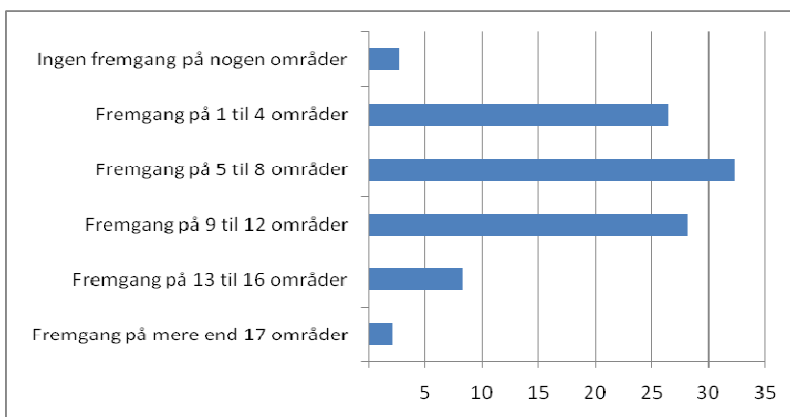
EFFEKTERNE AF PAS-RÅDGIVNINGEN

For at evaluere familiernes udbytte af deres PAS-rådgivning er der i samarbejde med Familiestyrelsen og en række PAS-konsulenter udviklet 26 områder, der måles effekt på. Hvert område måler på problemstillinger, som *kan* være relevante for adoptivfamilier.

Adoptivbørn og -forældre er forskellige, og derfor er der forskel på, hvilke problematikker eller usikkerheder, der kan være i den enkelte familie, og i hvilken grad. For langt de fleste familiers vedkommende er det således ikke alle af de 26 områder, der er relevante.

Effektevalueringen viser overordnet set, at langt hovedparten af forældrene har oplevet en positiv effekt af PAS-rådgivningen. For at få en fornemmelse af, hvilken effekt PAS-rådgivningen har haft på

Oversigt over andel af forældre, der har positiv fremgang ift. de forskellige effektmål

Kilde: Rambøll før- og eftermåling blandt forældre, der har deltaget i et PAS-forløb (N=291)

adoptivfamilierne, ses i det følgende på, hvor stor en andel forældre har oplevet fremgang på et eller flere af de områder, som deres PAS-rådgivning kan have berørt. Som det fremgår af tabellen, har 97 % af forældrene efter PAS-forløbet oplevet fremgang på mindst ét område. De fleste forældre har udviklet sig på mellem 1 og 12 områder ud af 27 mulige.

Forældrene har for eksempel oplevet fremgang på følgende områder:

40 % føler sig mere sikre i de ting, de gør som forældre.

Dette kan medføre, at forældrene får større selvtillid som forældre og generelt får mere overskud. At forældrene føler sig bedre tilpas i deres forælderrolle, påvirker også børnene. Hvis forældrene sender mere entydige signaler og er bedre til at regulere egen adfærd, skaber det nemlig større stabilitet og ro for børnene. Dette er vigtigt, da adoptivbørn ofte har forhøjet indre uro og forhøjet angstniveau og derfor har behov for ro omkring sig.

40 % oplever, at de håndterer konflikter med barnet på en mere konstruktiv måde.

Dette er vigtigt, fordi uhensigtsmæssig konflikthåndtering kan afføde følelser som afmagt, ophidselse og tristhed, der kan føre til afvisning af barnet. En mere hensigtsmæssig håndtering af konflikter, hvor barnet mødes med forståelse og anerkendelse, mens forældrene oplever en succes i at hjælpe deres børn gennem svære situationer, er derfor en vigtig faktor for barnets og forældrenes trivsel. Undersøgelsen viser endvidere, at 44 % af forældrene sjældnere føler sig magtesløse i svære situationer med barnet, end de gjorde inden PAS-rådgivningen.

43 % oplever, at deres barn er blevet bedre til at vise, at han/hun er bange.

Oftentimes vil adoptivbørn, i perioden inden de kom til adoptivfamilien, have udviklet overlevelsesstrategier, hvor de for at tilpasse sig situationen kan have undertrykt at mærke og give udtryk for egne behov. At barnet åbner op for at vise følelser for forældrene, er en indikator på, at barnet føler sig tryk og har større tillid til forældrene, hvilket er essentielt i forhold til tilknytningsprocessen mellem forældre og barn.

Ud over den positive udvikling i forældrenes vurdering af deres kompetencer og deres børns situation er forældrene generelt meget tilfredse med tilbuddet. Således angiver 98 % af deltagerne, at de ville anbefale PAS-rådgivningen til andre i samme situation som dem selv.

Ses der på de områder, hvor forældrene har oplevet den mindste udvikling, er det i forhold til, om deres barn er blevet bedre til at vise glæde, samt fælles enighed om, hvordan barnets adfærd og reaktioner skal forstås. Det skyldes hovedsageligt, at hovedparten af forældrenes og børnenes problemer på disse områder var begrænsede, da de søgte rådgivning.

Hvilken betydning har PAS-rådgivningen for familierne?

De kvalitative interviews tegner også et billede af en meget tilfreds forældregruppe, som blandt andet har fået en bedre tilknytning til barnet, er blevet mere sikre på sig selv i forælderrollen, og som har lært at læse barnets signaler bedre.

I samtale med forældrene, der har modtaget PAS-rådgivning, fylder emnet om tilknytning meget. Flere af forældrene fortæller, at de igennem rådgivningen har fået øjnene op for, at mange af de øvrige problematikker, som de har henvendt sig med til at starte med, relaterer sig til barnets tilknytning. Eksempelvis fortæller en adoptivfar her:

“Når man får sådan en treårig, så sker der en hel del. Vi syntes, det var en vanvittig omvæltning. Vi var usikre på, om de ting, vi tilbød hende, var tilstrækkelige, og om de ting, vi gjorde, var gode nok. Det med tilknytningen, syntes jeg personligt, var meget hårdt, for man tænker, ‘det kommer da’, vi elsker jo det her barn meget højt. (...) Men der skal mere til, man skal have de her redskaber. Man skal skærme sig fra andre. Alle de her små ting, som egentlig er ret store ting.”

(Mandlig deltager, august 2010)

Flere forældre udtaler, at de redskaber, som rådgiveren har givet dem, har medvirket til en udvikling af deres måde at agere forældre på eller givet en øget sikkerhed i rollen.

“Der er flere ting, man slapper af i. Førhen sad man på nåle hele tiden, nu kan man slappe af, det har rådgivningen været med til. Fra der, hvor vi startede til der, hvor vi er nu, er der sket uendelig meget.”

(Mandlig deltager, august 2010)

Nogle forældre forklarer blandt andet, at rådgivningen har givet dem redskaber til at håndtere konflikter med barnet. Resultatet er, at forældrene har fået et mere roligt og harmonisk barn efter rådgivningen. En forælder beskriver her:

“Vi har set rigtig meget forskel. Redskaberne (fra rådgivningen, red.) har gjort, at vores datter har fundet en harmoni i sig selv. Ved at være mere skråsikre i det, vi gør, så giver det en ro for hende.”

(Mandlig deltager, august 2010)

En anden deltager beskriver en lignende problematik:

“Han [barnet] kan ikke selv regulere sin hyperaktivitet og sit raseri – det er ikke noget, han har lært på børnehjemmet, så derfor er der nogen, der skal hjælpe ham, når han får det sådan. Ved stille og roligt at trække ned, eksempelvis ved at lege mere og mere stille, indtil han slapper af.”

(Kvindelig deltager, august 2010)

Fælles faglighed på adoptionsområdet

For at sikre, at familier overalt i landet kunne modtage samme kvalificerede rådgivning, havde PAS-rådgivningen også til hensigt at skabe en fælles faglighed i Danmark inden for adoptionsområdet. Den fælles faglighed skulle blandt andet etableres ved at samle psykologiske rådgivere (PAS-konsulenterne) fra hele landet og instruere dem i at anvende de samme principper inden for den adoptionsspecifikke rådgivning. I samtaler med rådgiverne står det klart, at de fleste har fået et stort fagligt udbytte af at deltage i PAS-projektet, og at deres viden inden for området er blevet øget. Denne udvikling tilskrives i høj grad kvartalsvise møder i Familiestyrelsen, hvor metoden og konkrete sager er blevet diskuteret, og en styreguide, der opsamler PAS-projektets metoder og opsummerer det materiale, konsulenterne har fået udleveret undervejs.

PAS-projektet havde også til hensigt at styrke fagligheden blandt dem, der arbejder med adoption i forvaltningen, sundhedsplejen, dagtilbud og skoler. Der er derfor afholdt temadage af PAS-konsulenter for fagpersoner inden for disse områder. PAS-konsulenterne har oplyst, at temadagene virkede godt, men var prioriteret og finansieret forskelligt i statsforvaltningerne.

ANBEFALINGER TIL PAS-PROJEKT

På baggrund af evalueringen er det Rambølls vurdering, at PAS-rådgivning bør fortsættes, da det har positive resultater. Størstedelen af forældrene har et positivt udbytte af at deltage i PAS-rådgivningen. Dette bakkes op af PAS-konsulenterne, der vurderer, at forældrene har færre problemer efter endt forløb.

Et netværk af konsulenter på området bør fortsætte for at bevare et fagligt fokus og en faglig udvikling inden for adoptionsområdet. Man kunne dog forstille sig, at netværket fremadrettet blev udvidet, så alle psykologer, der arbejder med det adoptionsspecifikke område, kan indgå i netværket. Dette både for at undgå en konkurrenceforvridende situation og for at udbrede adoptionsspecifik viden til alle interesserede klinikere, der beskæftiger sig med området.

Det bør overvejes, hvordan tilbuddet skal finansieres. Indtil videre har det været et gratis tilbud til alle, på linje med for eksempel sundhedsplejersken. I og med at projektet henvender sig til adoptivforældre, er der tale om en relativt økonomisk ressourcestærk forældregruppe. Det må forventes, at en del af forældrene selv vil kunne finansiere rådgivningen. Dog giver forældrene udtryk for, at det er dyrt at adoptere, hvorfor nogen ville afholde sig fra at købe rådgivningen selv. Flere forældre udviser dog velvilje til at medfinansiere rådgivningen, hvorfor projektet kunne videreføres som et tilbud med indkomstafhængig egenbetaling.

Det kan desuden forventes, at hvis projektet fortsat tilbydes gratis til alle, vil det blive dyrere, end det har været i projektperioden, da man på lang sigt må forvente, at flere adoptivforældre vil bruge PAS-rådgivning. Denne formodning bygger på, at man i flere statsforvaltninger i perioder ikke har haft midler til at imødekomme efterspørgslen på rådgivningen, hvorfor nogle adoptivfamilier er blevet afvist.